

לִיג. ויקריבו אתו המוצאים אתו: כמה פעמים הוכיר בפרשה זו, אותו — ויקריבו אותו. המוצאים אותו, ויניחו אותו — ועוד (בד"ר).
 ל"ד. במשמר: ה"ב" בפתח, המקום היה ידוע (א"ט).
 ל"ה. כל העדה: במעמד כל העדה (190).
 ל"ו. כאשר צוה ה' את משה: מיתת הרגימה (א"ט).
 ל"ז. ויאמר ה' אל משה לאמר: בכל התורה כתוב וידבר ה' אל משה לאמר, והשנוי הזה כאן יתבאר על פי מאמר חז"ל, שאמרו: כאשר ראה משה את מעשה המקושש אמר לפני הקב"ה — בימי החול לובשים ישראל תפילין וזוכרים המצוות, ביום השבת במה יזכרו? והשיב הקב"ה הריני נותן להם מצות ציצית, ולכן כתוב כאן ויאמר — אמירה המסעדת את הלב במבוקשו (על פי אוה"ח).
 ל"ח. על כנפי בגדיהם: על כל אחד מכנפי הבגד (יש"ר); לדרתם: גם כשיבא דור קדוש וטהור שאין צריכים לזכרון זה (אוה"ח).
 ל"ט. והיה לכם לציצת: הציצית הזו יהיה לכם לראיה, שתראו אותו, כמו (שיר השירים ב', ט') מציץ מן החרכים (רשב"ם על פי 190); וזה יהי לכם לציצית: והיה לכם הפתיל לציצית (הר"ל על פי א"ט); והיה לכם לציצית: כלומר, תנו דעתכם ולבכם, שחוטים אלה — לכם להצצה והבטה, כי בלי כוונת הלב על כך, אף אם תתעטפו כל היום בבגדי ציצית, אין בם תועלת לעשות רושם סנימי בנפש (כו"ק); וראיתם אתו: מצוה להיותו נראה (א"ט); וראיתם אתו: אותם צריך היה לומר, אלא רמז לשכינה (מ"ב); וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה': יש עוד מצוה אחת המזכירה את כל המצוות, היא — ואהבת לרעך כמוך (כ"י).
 וראיתם אתו: כאדם העושה קשר בבגדו ובחגורה לזכרון (מ"ב).
 מ. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי: תזכרו את כל מצותי ועשיתם אותן (יש"ר).
 מ"א. אני ה' אלהיכם: הפסוק הזה התחיל באני ה' אליכם וסיים באני ה' אליכם, כלומר, בעולם הזה ובעולם הבא, או בגאולה ראשונה של יציאת מצרים ובגאולה אחרונה של קבוץ גלויות (בחי"ב).

ק ר ת

פ ר ק ט " ז

א. ויקח קרח: אנשים (א"ט); בכל תחלת מעשה תבא לקיחה והוא לשון התעוררות במעשה הזה (רמב"ן).

בן יצהר בן קהת בן לוי: הזכיר את כל הצדיקים האלה כדי להדגיש כי המחלוקת שלו עם משה סמך קרח על יחושו, כשם שסמך גם על אנשי השם שהתחברו אתו (על פי אה"ח).

ואין בן פלת: פלת הוא פלוא (שמות ר', י"ד) והיו לו שני שמות (א.ב.).
ב. נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם. זכתוב הדגיש את מעלתם כדי להבליט את גדול חטאם (על פי ע.).

קראי מועד: קוראים אותם ליום המועד הקבוע המשפט בין איש לאיש רש"ט; שהיו נקראים לאהל מועד (א"ע).

ג. רב לכם: אין ענינו יותר מדי, אלא די (כפי שפירש א"ע). כמו (בראשית ג"ה, כ"ח) רב עוד יוסף בני חי, או (דברים א', ר') רב לכם שבת בהר הזה, הטעם — די לכם שהשתררתם עלינו עד היום, כי עד עתה היינו צריכים לכם, וך עתה כשהוקם המשכן אין לנו צורך בכם, כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ז' (שד"ל).

כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ה': לא נחוץ, איפוא, ראשית, שום כהן, שיביע לפני ה' ע"י קרבנות את הלך רוחם של בני ישראל, ולא נחוץ גם לה' שום ביא שישימע את דברי ה' לעם ישראל; ושנית, אם גם נניח, שנחוץ גם כהן גם נביא — מדוע תנשאי על קהל ה' מדוע לוקחים אתם את הגדולה הזאת לעצמכם? (על פי ה.).

כי כל העדה כלם קדשים: שהרי הכתוב קראם (שמות י"ט, ו') ממלכת כהנים וגוי קדוש (ב"ש). ומדוע תנשאו על קהל ה': לומר אתם כהנים לא הם, ומתוך תשובתו של משה "ובקשכם גם כהונה" אתה לומד שעל הכהונה הוא מערער (ב"ש). ומדוע תנשאו על קהל ה': קרח האמין בה' בהאותות והמופתים שעשה משה, אולם הוא חשב, שה' מתפתה על ידי העבודות הרצויות לו שעושים משה והכהנים, ועכשו כשהוקם המשכן ונדעו משפטי הקרבנות ודרכי העבודה הרצויה לה', יכול כל אחד להיות כהן ונביא מבלעדי אהרן ומשה (על פי שד"ל).

ד. ויפל על פניו: לתפלה, ושם נאמר לו מה שאמר לקרח (רש"ט). ויפל על פניו: ולא ויפלו, כי אהרן במוסרו ובקדושתו לא ענה דבר בכל המחלוקת הזו והיה כמחריש וכמודה שמעלת קרח גדולה ממעלתו, אבל הוא עושה כדבר משה ומקיים גזירת מלך (רמב"ן).

ה. בקר וידע ה': נתן להם זמן להתבונן במעשיהם אולי יכירו כי לא טוב הם עושים ויחזרו בתשובה (אה"ח).

וידע ה' את אשר לו: מי הוא שליחו ונביאו (ה). ואת הפדוש וזה קריב

אליו: את הכהן (רש"י). ואת אשר יבחר בו יקריב אליו: לא כל אחד החושב את עצמו ראוי לזה, כי אם רק האנשים, אשר ה' יבחר בהם, הם יהיו קרובים אליו (על פי ה.).

ז. רב לכם בני לוי: כלומר, אתם בני לוי עשעתם יותר מאשר אחרים (ב"ש).
 י. רב לכם בני לוי: כנגד מה שאמרו הם (פסוק ג') רב לכם (צ"ה). רב לכם בני לוי: רבינו חננאל כתב, כי אלה הנקהלים היו מבני לוי, ומזה הטעם נאמר כאן רב לכם בני לוי, וכן בפסוק הבא: שמעו נא בני לוי, אולם לא יתכן שבשבט לוי נמצאו מאתים וחמישים איש מורדים במשה, וגם מאות המטות נראה, כי במחלוקת השתתפו מכל שבטי ישראל; אלא משה פונה אל קרח, המפתה את השבטים למחלוקת, במלים "בני לוי" כדי שלא ימשך אחרי קרח אף אחד מהשבט הזה (על פי הרמב"ן).

רב לכם בני לוי: אם רצונכם בכך, יכולים אתם להוכח, במי יבחר ה'; אולם אני מזהיר אתכם, כי אתם מבקשים יותר ממה שמגיע לכם (רב לכם ו) (על פי ה.).

ט המעט מכב: הזעיר לכוון — המעט לכם (ת"א).

י. ובקשתם גם כהנה... (יא)... ואהרן מה הוא כי תלונו עליו: קרח כנראה התנגד באופן ישיר לכהונתו של אהרן, ודתן ואבירם התנגדו לשלטונו של משה (כי תשתרר עלינו!) שכן לא היו בין לוקחי המחנות (על פי ה.).

גם כהנה: אף כהונת רבתיא — גם כהונה גדולה (ת"א).

י"א. אתה וכל עדתך הנעדרים על ה': אתה וכל עדתך — אתם הנועדים על ה' (ע), ובוה רמז להם משה על הסכנה הצפויה להם מן הנסיון של המחנות (על פי ע.).

לכן אתה: לפי המפרשים חסר כאן נשוא המאמר ויאמרו שהוא התראה יאזהרה מבלי להודיע מה יהיה ענשו, על דרך שכתב רש"י (בראשית ד') לכן כל הורג קין (כו"ק על פי יש"ד). הנעדרים על ה': "ה" נוסף, והמובן הוא: אתה וכל עדתך נועדים על ה' (על פי א"ע).

י"ב. וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם: שם היו בתחלת הענין אלא כשראו שהסב משה פני הדברים אל קרח ואל בני לוי באמרו שמעו נא בני לוי, הפכו פניהם: יהלכו להם (ע).

לקרא לדתן ולאבירם: יתכן שהיו דתן ואבירם נשיאי העדה חשובים מאון בן פלתי, ואם הם היו מתרצים אליו היה און הולך אחרי עצתם, על כן לא שלח אליו (רמב"ן). וחז"ל אמרו כי און בן פלתי חזר מן המחלוקת בעצת אשתו, ולכך לא נזכר בעונש (רמב"ן ואב.). לא נעלה: אליך למשפט; לשון עליה רגיל לומר

אצל הליכה למשפט — (דברים כ"ה, ז') ועלתה יבמתו השערה; (שופטים ד', ה') ויעלו אליה בני ישראל למשפט; (רות ד', א') ובעז עלה השער (רשב"ט). מי שילך לעבודת ה' או אל המקום הנבחר נקרא עולה (א"ע).

וישלח משה לקרא לדרתן ולאבירם: שיקחו גם הם מחתותם, ויאמרו לא נעלה: אחת. שאין אנו צריכים הבחנה: כי אנו יודעים שהדין עמנו, ועוד, שאין אנו מחזיקים אותך לגדול שנלך אליך (ב"ש).

י"ג. המעט כי העליתנו: כדי לקנטר את משה, התחילו את דבריהם במלת "המעט", כמו שאמר משה (פסוק ט') (על פי ע"ו). להמיתנו במדבר: שגזרו עלינו שנמות במדבר (ב"ש).

תשתרר עלינו גם השתרר: הראוי הוא שיהיה כתוב כי גם השתרר תשתרר עלינו, ולי נראה כי יש במאמרם שתי תלויות, האחת על משה שהוא מתנהג כשר וכמושל עליהם, והשניה שהעמיד גם אחרים עליהם למשול בהם (על פי א"ע). ומצאנו התפעל יוצא: (בראשית ל"ז, י"ח) ויתנכלו אותו להמיתו, כפי פירוש ספורנו (כו"ר).

כי תשתרר עלינו גם השתרר: הגם"ים שבתורה הפוכים, כמו (שמות י"ב, ל"ב) וברכתם גם אותי, היינו גם תברכו אותי, או (בראשית כ"ט, ל') ויאהב גם את רחל, היינו וגם אהב את רחל, וכן כאן — כי גם תשתרר עלינו גם השתרר (על פי הרשב"ט); כי תשתרר עלינו גם השתרר: כי תשתרר עלינו אתה — וגם השתרר אהרן אחיך (ח. על פי א"ע).

י"ד. העיני ואנשים ההם תנקר: האנשים ההם — האנשים מארץ כנען, האם תעוור את עיניהם כך שיתנו לנו לרשת את ארצם? (על פי ת"י). העיני האנשים ההם תנקר: כסבור אתה שאלה האנשים המתרעמים עליך אין להם עינים לראות המכשול הזה, שמארץ מצרים, ארץ טובה, העליתנו למות במדבר (רשב"ט).

ט"ו. אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי וזאת הרעתי את אהר מהם: שנאתם אלי היא שנאת חנם, וסבתה היא השנאה לטוב, וזה מבטל את כל הזכויות שיש לאדם, ולכן — אל תפן אל מנחתם (על פי אה"ח); אל תפן אל מנחתם: לא תקבל ברעוא קורבנהון — אל תקבל ברצון את קרבנותיהם (ת"א), איזה דבר שיקריבו אליך (רמב"ן); אל תפן אל מנחתם: בקרבנות הנשיאים בחנוכת המזבח, שהקריבו גם מנחה (על פי מ"ב); לא חמור אחד מהם נשאתי: אפילו חמור אחד לא נשאתי מהם, ואלו היתה הכוונה להגיד לא חמור של אחד מהם נשאתי (כמו שפירש רש"י), היה נקוד אַחַד, כמו אַחַד העם, או כאן — אחד מהם (על פי הרשב"ט).

י"ז. וקחו איש מחתתו: וכבר (פסוק ו') אמר כן (א"ט), וכאן הוסיף שגם אהרן יקח מחתתו ויהיה עמהם ובגלל האש הזרה ששמו על המחנות לא היו חייבים מיתה, כמו נדב ואביהוא, כי שם כתוב אש זרה אשר לא צוה אותם; וכאן הם צוּו על ידי משה (על פי הרמב"ם); חזר כאן על מה שאמר קודם מפני שלא קבלו את התוכחות שלו (על פי אה"ח).

י"ח. ויקחו איש מחתתו: זה היה למחרת כמו שאמר להם משה (יש"ד): לא רצו להמתין עד למחר, אלא לקחו מיד (שד"ר).

כ"א. הבדלו מתוך העדה הזאת: היא העדה אשר הקהיל עליהם קרח אד פתח אהל מועד (פסוק י"ט), הם נתחייבו כליה מפני שהיו מהרהרים אחרי רבם משה, ומשה ואהרן למדו עליהם זכות שלא חטא במעשה אלא קרח (על פי הרמב"ם). כל ישראל שנקהלו שם היו חייבים מיתה כקרח ועדתו לפי שבאו לראות הפשע ההוא ולא מחו, וכל מי שיש לו למחות ואינו מוחה נתפש באותו עון (אב.).

הבדלו מתוך העדה הזאת: ממה שאמר למשה ואהרן הבדלו מתוך העדה הזאת — שהיא עדת קרח — ולא צוה עליהם שיאמרו לכל ישראל להבדל מהם, ראו משה ואהרן שהשם יתברך איננו מקפיד על זולתם שיספו, ומשום כך נפלו על פניהם והתפללו „אל אלקי הרוחות...“ והועילו בתפלתם, כי ה' אמר אחר כך למשה (פסוק כ"ד) דבר אל העדה לאמר העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירים (על פי ע.); הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע: כי ה' לא ישלח ידו בהם בעוד שהצדיקים ביניהם (בחז"ל צ"ה, ט).

כ"ב. ויפלו על פניהם: להתפלל (א"ט); לכל בשר: לכל איש, כמו (ישעיהו ס"ו, כ"ג) יבוא כל בשר (מ"ב); האיש אחד יחטא: ה"הא" קמוצה (ח); האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף: ההסתה של קרח לא חדרה בכל העדה כך שהם וקרח יהיו גוף אחד הסובל — וצריך לסבול — אם אחד מאבריו חולה, ועל זה ענה ה': כשם שהם נסוגים ממנו במחשבתם, יפרדו ממנו בגופם — ויעלו מעל אהלי קרח, דתן ואבירים (על פי ע.); האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף: כי מצאנו שנאמר ותדבר מרים ואהרן במשה, ולא נענש אהרן, כי מרים היתה המתחילה, ואהרן טפל בה, כך יש ללמד זכות על כל העדה שלא באו מעצמם לידי חטא זה (על פי כ"י).

כ"ד. העלו מסביב למשכן קרח: הזכיר משכן קרח ולא קרח עצמו, כי הוא לא היה באהל, אלא פתח אהל מועד עם מקריבי הקטרת (יש"ר); העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירים: הנכון בעיניי שהיה לקרח אהל לאדם שלו ולרכשו רחוק ממחנה הלויים והיו עם אהלו אהלי דתן ואבירים, כי לא יחנו סביב למשכן כי אם הלויים לבדם (א"ט).

כ"ה. וילך אל דתן ואבירם: אולי יחזרו בתשובה (רשב"ט).

וילך אל דתן ואבירם: לצוות על שכניהם שיסורו משם (יש"ר); וקני ישראל: הם שבעים הזקנים הנבחרים (ט"ו).

כ"ו. הרשעים האלה: ארבעה נקראו רשעים: המרים: דו על חברו להכותו, שנאמר (שמות ב', י"ג) ויאמר לרשע למה תכה; הלוה ואינו משלם, שנאמר (תהלים ל"א, כ"א) לזה רשע ולא ישלם; מי שיש לו עזות פנים ואינו מתביש ממי שהוא גדול ממנו, שנאמר (משלי כ"א, כ"ט) העז איש רשע בפניו, ובעל מחלקת, שנאמר: סורו מעל אהלי האנשים הרשעים (ח"ב). ואל תגעו בכל אשר להם: שאם באו להציל ממונם ירדו חיים שאולה כמו הם (ט"א).

בכל חטאתם: בעבור רב חטאתם (ט"א).

כ"ז. דתן ואבירם: קרח היה עם מקריבי המתות (על פי א"ע ואב).

ובניהם: הגדולים; וטפם: קטנים וקטנות (ט"א).

כ"ח—ל. בזאת תדעון... אם כמות כל האדם... ואם בריאה יברא

ה': האחרים נבחנו בקטרת, ואלה שלא רצו להבחן בה, אני אתן להם בחינה אחרת: אם כמות כל האדם ימותון אלה — לא ה' שלחני, ואם האדמה תפתח את פיה ותבלע אותם, אז תדעו כי הדין עמי, ולפיכך קורא דבר זה בריאה, לפי שלא היה בעולם עד כאן ולא נברא שאירע לאדם כך (על פי ב"ט).

כ"ט. אם כמות כל האדם ימותון אלה: במיתה טבעית מזקנה; ופקדת כל האדם יפקד עליהם: או מאיזה מקרה טבעי מיוחד, הקורה לפעמים עם אדם (ה).

ל. ופצתה האדמה את פיה: לשון "פצה" נאמר אצל פה האדם ושפתותיו, כמו (תהלים ס"ו, י"ד) אשר פצו שפתי, לפי שיש בכוח לפתוח ולסתום כפי הצורך, וכן כאן נפתחה הארץ ואחר כך נסתמה (יש"ר).

ל"ב. ואת בתיהם: שם כולל לנשיהם ובניהם וטפם (ט"א). ואת כל האדם אשר לקרח: עבדים ושפחות, ואיננו רומז לזרעו, דכתיב ובני קרח לא מתו, כי היו גדולים צדיקים וטובים וזכותם עמדה להם (רמב"ן). ואת כל האדם אשר לקרח: ואת כל האדם אשר לקרח הנמשכים אחריו במחלקת, ולכן לא מתו בניו שלא נגררו אחריו בזה. ואת כל הר כוש: שלא יזכו שיהנו צדיקים בעמלם (ס).

ואת כל האדם אשר לקרח: פרט לקרח עצמו, שהיה בין מקריבי הקטרת (על פי אב).

ל"ג. ויאבדו מתוך הקהל: שאבדו לעיניהם בהיותם בתוכם עומדים עמהם, כי ברגע פתחה האדמה את פיה וסגרה אותו עליהם (רמב"ן).

ל"ד. נסו לקלם: כשצעקו בשעת נפילה (רשב"ם).

ל"ה. מאת ה': מאהל מועד (י"ט); מקריבי הקטרת: ובתוכם גם קרת, כי הרי גם הוא לקח מחתה (פסוקים ט"ז—י"ז), וחז"ל אמרו שהוא גם נשף וגם נבלע (על פי א"ע).

פרק י"ז

ב. אמר אל אלעזר: מפני שאהרן היה נושא המחלוקת ההיא, לכן לא צוה ה' שיעשה זה אהרן בעצמו פן יחשבו הרואים שהיה עושה זה להוסיף על קלון קרת ועדתו להיותו שונאו (א.ב.).

מכין השרפה: מתוך האפר של השרפה (על פי י"ט); זרה הלאה: צווי במקום עתיד, כי הדבור היה למשה שיצוה לאלעזר לעשות כן, וכן אמר וירם בלשון עתיד (י"ט); כי קדשו: לא כוונת האנשים החטאים בנפשותם עשתה את המחתות קדש, אלא מאחר שמשה צוה אותם ואמר קחו איש מחתתו, וכוננת משה היתה בלי ספק להקריבם לה', הנה מצד הצווי הזה הם קדש (על פי י"ט).
ג. ועשו אתם: האומנים (א"ע).

ד. ויקח אלעזר הכהן... (ה.) כאשר דבר ה' ביד משה לו: לאלעזר, שכך צוהו הקב"ה (פסוק ד') (רשב"ם). זירק עום: המרקעים (א"ע).
צפוי למוזבח: עד עתה לא היה לו גג (ח.).

ה. זכרון לבני ישראל... מראש הפרשה עד, ויהיו לאות לבני ישראל" (פסוק א'—ג') נאמר למשה שיאמר לאלעזר, ומן "זכרון לבני ישראל"... עד סוף הפסוק הזה נאמר למשה שיאמרו לאהרן, ומשום כך הפסיק בפסוק ד' (על פי ח.); כאשר דבר ה' ביד משה לו: לפי פשוטו של מקרא שייך זה לפסוק ד' — ויקח אלעזר את המחתות כאשר דבר ה' ביד משה (על פי רבותינו בעלי התוספות).

ו. אתם המתם את עם ה': אתון גרמתון דמית עמא דה' — אתם גרמתם שימות עם ה' (ת"א).

אתם המתם את עם ה': שאמרתם להביא קטרת, והלא ראיתם שנדב ואביהוא הביאו קטרת ומתו, כי הקטרת היא סם המות, ועוד: איזו הגחנה ישנה כאן, שאינם ראויים לכהונה, הלא נדב ואביהוא אתם מודים שהיו ראויים לכהונה ומתו בשביל הקטרת (ב"ש).

ז. בהקהל העדה על משה: כל "קהלה" ואחריה "על" היא לכהונה (א"ע).

י. הרמו מתוך הערה הזאת ואכלה אתם כרגע. אם אתם חפצים בכך, הרומו מתוך עדת המתקוממים נגדכם, ואני אכלה אותם כרגע. ויפלו על פניהם: אבל הם לא עזבו את העם, אלא, להיפך, נפלו על פניהם להתפלל בעדו! (ה).

ויפלו על פניהם: להתפלל (א"ע על פי ת"י).

י"א. המחיתה: ב"ה הידיעה, המחיתה הידועה שהיה רגיל להקטיר עליה (מ"ב); וש"ם קטרת: בחפניך (יש"ר).

והולך: לשון צווי כמו (בראשית מ"ז, ו') הושב את אביך (א"ט).

י"ב. ויקח אהרן כאשר דבר משה: לקח את המחיתה בידו ואת הקטרת בחפנו; ויתן את הקטרת: על האש; ויכפר על העם: ההצלה נגרמה לא על ידי הכח שיש בסממני הקטרת, אלא על ידי קדושת אהרן שהיא קדש קדשים, שנאמר (ד"ה א' כ"ג, י"ג) ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים, ועל ידי קדושת הקטרת, שהיא גם כן קדש קדשים, שנאמר (שמות ל', ל"ו) קדש קדשים תהיה לכם — זכה העם להנצל, ולזה אמר הכתוב ויכפר על העם, תרי שהכל תלוי בכפרה (יש"ר).

י"ג. ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר. המגפה: בני ישראל, בראותם שהמגפה איננה עוברת מן המתים בצד אחד של אהרן לחיים הנמצאים בצדו השני, הכירו, שעל ידו נעצרה המגפה (על פי יש"ר).

ותעצר המגפה: שלא חלה עוד שום אחד מהם בחולי המגפה (ס).

ט"ו. וישב אהרן אל משה אל פתח אהל מועד: להתפלל (נצ"ב). והמגפה בעצרה: ע"י תפלתו (הנצ"ב). והמגפה בעצרה: שנרפאו החולים במגפה (ס).

י"ז. וקח מאתם מטה מטה: מאחר שמתלוננים על דבר הקטרת ואומרים אתם המיתם את עם ה' שאינה הוכחה שבחרתי בכהנים, אני אעשה הוכחה אחרת שלא יוכלו לערער על הכהונה, כי מטהו יפרח על ידי (רשב"ם). וקח מאתם: ולא אמר ויתנו לך, כי המטות נצרכו לקטני אמונה, והיו נראים גותני המטות שהם הנשיאים כאלו אינם מאמינים בדברי משה, ומבקשים אות ומופת, ובאמת לא עלתה מחשבה זו בלבבם, על כן היה הצווי שיקח בעל כרחם, כי אעפ"י שלא נצרכו המטות בשבילם, הלא נצרכו בשביל אחרים באותו הדור ולדורות (נצ"ב). שנים עשר מטות: הנהה יוסף במטה אחד (א"ע פסוק כ'). והטעם כי לא ימנו שבטי ישראל לעולם רק שנים עשר, ומפני שיחשוב לוי יחשוב יוסף רק אחד (רמב"ן).

איש את שמו תכתב על מטהו: יש מפרשים — שם ראש שבט, ראובן.

שמעות, לוי, יהודה, הנכון הוא — שם הנשיאים, ועשה את אהרן נשיא לשבט לוי (רמב"ם).

כ"א. ומטה אהרן בתוך מטותם; שלא יאמרו מפני שהניחו בצד שכניה פרח (א"ט).

כ"ב. זינח משה: ה"נ בדגש (ח).

לפני ה': שהוא יראה במי הוא בוחר (על פי ה).

כ"ג. ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים; נראה לפי הפשט כשהוציאו משה מצאו שפרח ולא יותר, כדכתיב, והנה פרח מטה אהרן, אבל אחר כן ויצץ ציץ לעיני כל ישראל, ואחרי כן ויגמל שקדים, שאילו כן היה הענין תחילה הנה לא היתה נראית לא הפריחה ולא הניצה וגם לא היה לו לכתוב והנה פרח, אלא והנה גמל שקדים מטה אהרן לבית לוי (רשב"ם).

ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים; כנראה שהיו שם שני מיני פרחים — מצד אחד הוא הוציא פרחים שעמדו ולא נפלו לעולם, ומצד שני הוציא פרחים שנפלו כדרך כל פרחי אילנות, ויוציא ציץ ויגמול שקדים, וראיה לדבר כי בתוך אותם הדברים שנגזרו יש אומרים שגם מקלו של אהרן, פרחיו ושקדיו, מכלל שהיו בו פרחים שעמדו לעולם (על פי רבותינו בעלי התוספות).

כ"ד. ויראו; מכתב יד כל אחד (א"ט).

כ"ה. לאות לבני מרי; לאות לדורות הבאים אם ירצו למרוד (יש"ר).

כ"ו. ויעש משה כאשר צוה ה' אתו כן עשה; עשה כן לא כדי שלא יתלוננו עוד עליו, כי אם רק משום שהקבי"ה צוה זאת (נצי"ב).

כ"ז. הן גוענו; אם גם לא מתנו עדיין, הרי נמצאים אנו במצב של גויעה, של מעבר למות (ה).

כ"ח. כל הקרב הקרב; בין בשוגג בין במזיד (מ"ב).

האם תמנו לגוע; האם נגוע עד תמנו לבלתי היות לנו שארית (יש"ר).

פ ר ק י ח

א. ואתה ובניך אתך; צריך לדעת, למה אמר "אתך" אחרי שהזכיר אהרן בפירושו, ואולי בא לומר שאהרן ובניו מוזהרים כל הזמן יחד, שלא תאמר שיש זמן שחייב אהרן ויש זמן שחייבים בניו (אוה"ח).

ב. שבט אכרך; מיותר, ובא ללמד שאין לויים מזרע אהרן, היינו אפילו נשא גרושה וכדומה ונתהלל מכהונה, וסלקא דעתך שיהא בכלל לויים, על כן אמר

הכתוב דוקא שבט אביך ולא היוצא ממך (אם כי גם אתה ממטה לוי) (נצ"ב).
 ד. ושמרו את משמרת אהל מועד: לפני מן הקלעים, והוא כל החצר
 (יש"ר).

ה. ושמרתם את משמרת הקדש: ואתם הכהנים תשמרו את משמרת
 המשכן לפני מן הקדשים (יש"ר).

ו. עבודת מתנה אתן את מהנתכם: איננה לכם עבודת שעבוד כעבודת
 עבדי המלכים, אבל עבודת מתנה; גדולה נתתי לכם בה לכבוד ולתפארת מאתי
 (רמב"ן). והזר... והזר מהכהנים, אפילו לוי; ועולת שמואל (ש"א ז', ט'—י)
 שהוא לוי איננה טענה כי היא היתה הוראת שעה כמעשה גדעון (א"ע).

ה. ואני הנה: התחיל ב"ו, והוא תחלת דבור, כי כן דרך הכתובים בהרבה
 מקומות, כמו (לעיל י"ב, י"ד) ואביה ירק ירק בפניה, וכן (בראשית כ"ז, כ"ח)
 ויתן לך האלקים (כו"ק על פי רב"ה).

ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי: עשרים וארבע מתנות נתנו
 לכהנים; שמנה מתנות מהן אין אוכלים אותן הכהנים אלא במקדש לפני מחומת
 העזרה, ואלו הן: בשר החטאת — אחד חטאת העוף ואחד חטאת הבהמה — ובשר
 האשם — בין תלוי בין ודאי — וזבחי שלמי צבור, ומותר העומר, ושירי מנחות
 ישראל, ושתי הלחם, ולחם הפנים, ולוג שמן של מצורע, שמנה אלו הן קדשי
 קדשים ונאכלים רק לזכרים; חמש מתנות אין אוכלים אותן אלא בירושלים
 לפני מחומת העיר, ואלו הן: חזה ושוק של שלמים והמורם מן התודה, והמורם
 מאיל נזיר, ובכור בהמה טהורה, ובכורים — הן קדשים קלים ונאכלים לזכרים
 ולנקבות; חמש מתנות אין זוכים בה הכהנים מן התורה אלא בא"י בלבד, והן:
 התרומה, ותרומת מעשר, והחלה — ושלשתן קדש; וראשית הגז, ושדה אחוזה —
 שתיהן חולין; חמש מתנות זוכים בהן הכהנים בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ,
 והן: המתנות (הזרוע, הלתיים והקיבה אשר על כל זבחה בהמה טהורה לתת לכהן)
 ופדיון הבן, ופטר חמור, וגזל הגר, והחרמים, וחמשתן חולין לכל דבר; ומתנה
 אחת זוכים בה מן המקדש והיא עורות העולות, והוא הדין לשאר עורות קדשי
 קדשים שכולן לכהנים, וחז"ל מנו מתנות אלו על דרך אחרת (בבא קמא ק"י ע"ב)
 (על פי הרמב"ם, הלכות בכורים פ"א).

ט. מקדש הקדשים: כי יש קדשים קלים (א"ע).

מן האש: מותר מן אשתא — הנשאר מן האש (ת"א).

י. בקדש הקדשים תאכלנו: בעזרה (על פי רש"י), ונקרא קדש קדשים
 כנגד חצר המשכן (א"ע). בקדש הקדשים תאכלנו: קדש הקדשים אינו
 מקום אכילת הקרבנות, ועל דרך הפשט נפרש שתאכלנו בקדושת קדש הקדשים.

היינו בקדושה חמורה, לא כקדשים קלים (רמב"ן).

י"א. כמתנם: בחסרוו "ת" (במקום מתנתם) (א"ש).

י"ג. בכורי כל אשר בארצם: ממלת "כל" נראה, שמצות בכורים נהגת בכל מיני פירות שבא"י אמנם רז"ל למדונו (בכורים פ"א מ"ב) שאין כל הפירות מחויבים בבכורים אלא שבעה המינים בלבד שנשתתחה בהם א"י (כר"ק).

ט"ו. אך פרה תפדה: תקח פדיונו (מן הפודה), וכן בכור הבהמה הטמאה תפדה (א"ש). ואת בכור הבהמה הטמאה: לא בכל בהמה טמאה נהג דין בכורה, רק בחמור בלבד (עייק רש"י שמות י"ג, י"ג), ואפשר שלזה הוסיף "הא" הידיעה, היינו הבהמה הטמאה שהזכיר במקום אחר (כ"ק).

ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה: אם תרצה לקיימה בחיים (מ"ב).

ט"ז. ופדיוו: שב אל בכור האדם לבדו (א"ש).

ופדיוו מכן חרש...: פדיון בכור הבהמה הטמאה לא הוצרך להזכיר, כי כבר מבואר בפרשת בא "וכל חמור תפדה בשה" (י"ז).

י"ז. לא תפדה: לא תקח פדיונם (א"ש).

כ. אני חלקך ונחלתך: מתנן די יהבית לך אנון חלקך ואחסנתך —

המתנות שנתתי לך הן חלקך ונחלתך (ת"א).

כ"א. כל מעשר בישראל לנחלה: יותר מכדי חלקם, שמן הדין לא יהיה

להם אלא חלק אחד מ"ב או מ"ג, כי י"ג שבטים הם עם בני יוסף; ועוד — שלא יצטרכו לחרוש ולזרוע, וזה המותר חלף עבודתם (ב"ש).

לנחלה: להיות להם במקום נחלה (י"ז).

כ"ב. ולא יקרבו עוד: כמו עדת קרח (א"ש). לשאת חטא: אם יקרבו

לעבודת הלויים; למות: אם יקרבו לעבודת הכהונה, ולא מצינו שישראל מוזהר

במיתה על עבודת הלויים, רק הכהנים והלויים שהחליפו עבודתם ואפילו עבודת

משורר בעבודת שוער הם במיתה בידי שמים (נצ"ב).

כ"ג. ועבד הלוי הוא: בעצמו (א"ש).

ועבד הלוי הוא את עבדת אהל מועד: אפילו בשמיטות ייובלות שבהן

אין מעשר נוהג (מ"ב); והם ישאו עונם: אין לא מזדהרין בפולחנהון —

אם לא יהרו בעבודתם (ת"י).

כ"ד. ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה: והיה המעשר חלף עבודתם

וחלף נחלתב (ב"ש).

כ"ה. כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר: ישראל נותנים מעשר

ללויים, אבל כהנים אינם נותנים מעשר ללויים (ר"ט), אלא לויים וכהנים מפרישים

מעשר ראשון כדי להפריש ממנו תרומת מעשר וכהנים משאירים את המעשר

לעצמם (על פי הרמב"ם. הלכות מעשר פרק א' הלכה ג' ד').

כ"ו. בנחלתכם: תמורת נחלתכם (יש"ד).

כ"ז. ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב: המעשר שאתם לוקחים מבני ישראל נחשב לכם כדגן הנאסף מן הגרן שלכם וכמלאה הנדרכת ביקב שלכם, על כן חייבים גם אתם לתת ממנו תרומת ה', כמו שחייבים בני ישראל לתת לכהן (יש"ד).

וכמלאה מן היקב: כל דבר לח נקרא מלאה, שאין הכלי מחזיק אלא כזי מלאו, ולא כן ברבר היבש שיכול לגדוש המדה (מ"ב על פי ב"ש מח).

חוקת

פרק י"ט

ב. זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו: דבר אל בני ישראל זאת חוקת התורה אשר צוה ה' ויקחו: דבר: דבר ולא דברו כי משה הוא העיקר (רמב"ן).

זאת חקת התורה: הפרשה הזאת — תשלום תורת כהנים, ונכתבה כאן אחר מתנות כהונה לומר שגם טהרתם של ישראל ע"י כהן תהיה (רמב"ן); פרה אדמה: תשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשניה; ראשונה עשה משה רבנו, שניה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חורבן הבית, והעשירית יעשה המלך המשיח מהרה יגלה אמן כן יהי רצון (רמב"ן). אשר לא עלה עליה על: ובעגלה ערופה כתיב (דברים כ"א, ג') אשר לא עובד בה, אשר לא משכה בעול, ובוזה היתה פרה אדומה חמורה מעגלה ערופה (מ"ב); עול פוסל אפילו אם לא יעשה בהעלאה שום מלאכה ועבודה, רק כשהעלה העול פסולה (כ"ק בשם הגר"א מגמרא דטוטה מ"ו).

ג. ונתתם: אמר ונתתם, ולא — ונתת. להכניס את אהרן עמו — לכבודו, כי שניהם יצוו לאלעזר (רמב"ן); ושחט אתה: כהן, כי שחיטת פרה בור פסולה, (ה). על פי הרמב"ם הפוסק כרב ביומא דף מ"ב, זוהי השחיטה היחידה הכשרה רק בכהן, כי שחיטת כל הקרבנות כשרה בזר (ה). ורש"י — וגם א"ע — פירשו אליבא דשמואל, שגם שחיטה זו כשרה בזר; לפ"י: יצוה לאלעזר לשחוט לפניו שלא יסיח דעתו ממנו (יומא מ"ב).

והוציא אתה: המוציא (א"ט).